

Den dolda närvaron – Svein Ellingsen till minne

PER OLOF NISSER

Den norske psalmförfattaren och konstnären Svein Ellingsen avled Palmsöndagen den 5 april 2020. Han blev 90 år gammal och efterlämnar makan Ingegjerd och barnen Ingvild og Eystein.

I valet mellan att läsa teologi eller att skaffa sig konstnärlig utbildning stannade han för det senare. Efter studier bl.a. vid Statens Kunstakademi i Oslo verkade han en tid som lärare i bild men också som journalist. Men det är framför allt som hymnolog och psalmförfattare han har gjort sig känd. Han hade en central roll i förberedelsearbetet för den norska psalmboken 1985. 1976 blev han tillerkänd ett statligt stipendium för sin hymnologiska verksamhet, 2002 blev han hedersdoktor i Åbo och 2008 i Oslo. I hemlandets eftermälen kallas han för en av våra främsta psalmförfattare, ett omdöme som inte bara gäller Norge. Han är med sina 58 psalmer den flitigast representerade författaren i den norska psalmboken 2013 och hans texter återfinns i psalmböcker i alla de nordiska länderna liksom i Tyskland, Schweiz och USA.

Med de psalmer, de flesta i Britt G. Hallqvists översättning, som togs in i *Den svenska psalmboken* 1986 har han på ett avgörande sätt bidragit också till den svenska psalmens och psalmbokens förnyelse. Hans psalmer må inte vara många till antalet men de har var och en med sin kombination av klarhet och intensitet gett psalmboken ett inslag av särskilt djup och karaktär. Legeringen av bibliskt och existentiellt är uppenbar. ”Salmeboken er den erfarte Bibel” citerar han sin konfirmationspräst. ”Den viktigste bakgrunn for mina salmer er nok det faktum at Bibelen allerede i tidlig alder ble en del av

mitt liv, og at jeg i alle faser av livet har kunnet gjenfinne mitt liv i de bibelske fortellinger og den bibelske poesi” skriver han. Hans psalmer har så sprungit fram i mötet mellan Bibelns budskap och livets erfarenheter.

Ellingsens språk är alltså både bildens och ordens. Det började med bilden men orden låg hela tiden nära och steg när det var dags över tröskeln och tog vid. I båda uttrycksformerna speglas hans livshållning, där det gemensamma draget är frihet från det påträngande, pompösa och anspråksfulla. Gemensamt är det antydande, anade, något slags grundtillit, och orden kan någon gång lösgöra sig till jubel. Hans bilder i gouache är små, i frimärksformat har någon sagt, och när han en gång tvang sig att åstadkomma en monumentalmålning fick den storleken av ett A4-ark. Där är en försynthet i formatet men en kraft i uttrycket. Han skapade inte konturskarpa vykort, här möter något mer obestämt, hemlighetsfullt och frågande, i kvinnogestalter gruppvis iakttagna på avstånd, inga individuella drag, i landskapsbilder där himlen ofta dominerar och gouachetekniken mindre markerar det sammanhängande, flödande och syntetiska än den spänning och dynamik som råder. Varje bild inbjuder betraktaren till tolkning; själv lär han ha vägrat att ge sin egen.

Detta gällde också hans psalmtexter. Jag ställde en gång frågan om jag uppfattat hans intention rätt i en text jag arbetade med och fick det vänliga svaret: ”Är det detta du ser så är det rätt.” I gengäld kunde han generöst berätta om sina texters bakgrund, berättelser om lång mognadstid. Som psalmist debuterade han ganska sent i livet. Uppdraget att skriva en psalm – den som senare blev ”Någon skall vaka i världens natt” (*Den svenska psalmboken* 1986: 413) – kom i en fas av livet då han säger sig ha fått inhösta ”frukter av mer än tjugo års tid av arbete att om möjligt ’kunna tvinga språket till att tjäna’” (citrat från den danske psalmförfattaren K.L. Aastrup). Han måste ha inväntat och provat sig fram till ett språk som svarade mot de krav han ställde på sig själv för att ha rätt att skriva psalm. Han ville undvika ett konventionellt psalmspråk och det blev många utkast innan de bärande orden kom på plats. Han kunde fånga en fras i flykten, egen eller inlyssnad, den slog rot och växte långsamt

ut till psalm. En spontan kommentar av en präst vid en nattvardsgudstjänst i en kyrka i Köpenhamn: ”Vi bär så många med oss” (*Den svenska psalmboken* 1986: 399). Ett ord som kom inifrån som svar på en fråga vid i dottern Margrethes grav: ”Nu är livet gömt hos Gud” (*Den svenska psalmboken* 1986: 627). Texterna han bar inom sig tycks ha stått i ständig dialog med livet omkring honom. Det gav dem förmågan att upprätta en identifikation mellan psalm och läsare. När jag vid samtal inför ett dop lät föräldrarna bläddra bland psalmbokens doppsalmer – sedan de självklart bestämt sig för Lina Sandells ”Tryggare kan ingen vara” – slog det nästan aldrig fel att valet föll på ”Med vår glädje över livets under” (*Den svenska psalmboken* 1986: 383). Jag tyckte mig märka ett slags befriad häpnad som om de inte riktigt väntat sig att i psalmboken möta något som träffade så direkt och existentiellt, något de kände igen sig i men kanske inte kunde förstå och uttrycka.

Det finns ljus i Ellingsens texter men i ljuset slår också svarta skuggor sina stråk, sprungna ur den inre oro som sägs ha varit hans följeslagare livet igenom. Han kunde till och med själv säga att de flesta av hans dikter nog mer eller mindre kan ha varit elever i lidandets skola. Livets erfarenheter, de som i mötet med bibelns budskap födde psalm, kunde tidvis vara kärva, från barndomens mobbning till vacklande hälsa med en särskilt svår period under 1950-talet. Och hösten 1969 miste Svein och Ingegjerd sin dotter Margrethe, sex år gammal, i en olycka. Flera av Ellingsens psalmer har sin botten i sorgen och smärtan. En av de starkaste, ”Nu öppnar saknad sina öde vidder”, skymtade i Britt G. Hallqvists översättning i förararbetet till *Den svenska psalmboken* 1986 men kom aldrig med:

Du stannar till, du måste se tillbaka,
ja, tusen gånger sker det om igen.
Du färdas likafullt i livets riktning
med sorgen som din färdkamrat och vän.
Din fot ska ledas över gåtors avgrund,
och i din oro kan du känna frid.

Överraskande har också ”Med vår glädje över livets under” sin bakgrund i sorgearbetet. Ellingsen började skriva ett första utkast till texten redan under de tyngsta månaderna av sorgprocessen. Han nämner att ”det hade varit en tröst i sorgen att veta att Margrethe var döpt”. I psalmen återspeglas detta i raden ”dopets ljus förblir när livet slocknar”. Sambandet förtydligas i en annan av hans texter:

Livets opstandelse påskedags-morgen,
underet, skjedde på ny i vårt dåp.

Dopet var för honom något avgörande och grundläggande. Konsekvent firade han inte sin födelsedag utan sin dopdag.

Man kan uppfatta vad Ellingsen sagt om psalmen att den har strukturen av en ellips med livets erfarenheter som sitt ena och Bibeln som sitt andra centrum i samspel. Traditionellt brukar detta samspel vara tydligt i psalmer – i form av parafraaser, inte minst av psaltarpsalmer, genom citat, verbala lån, i återgivningen av en biblisk händelse eller liknelse med åtföljande tolkning, etisk tillämpning och vad det kan vara. Hos Ellingsen finns sådana texter men det karaktäristiska för honom är främst att det bibliska stoffet mer är som surdegen som genomsyrar texten. Det existentiella och det bibliska smälts samman. Under textens yta finns ett rikt rotnät av bibliska referenser, exempelvis har han till psalmen ”Någon skall vaka i världens natt” med sina tre korta strofer angivit inte mindre än 32 bibelställen.

Bibeln ligger dold i texten. Ellingsen drogs uppenbarligen överhuvudtaget till det dolda, och han lät det vara och tala av sig självt. Som en personlig signatur kan man se titlarna på hans samlade psalmer och dikter: ”Det skjulte nærvær” (1978), ”Skjult som vind i treets krone” (1990), ”En bønn er gjemt i hjerteslagets rytme” (2009). Inte frånvaro utan en närvaro i det dolda, som vind i trädets krona. Hos honom fanns en grundläggande bejakelse av mysteriet – inkarnationens, dopets, nattvardens –, en intuitiv känsla för och beaktelse till ”den värld som osynlig vidgar sig omkring oss” (Dietrich Bonhoeffer). Också livet självt är i döden ”gömt hos Gud” (*Den*

svenska psalmboken 1986: 627), en formulering som egentligen sammanfattar allt som kan och behöver sägas från kristen tro.

Men det dolda är ändå ett slags provisorium. Man frågade Ellingsen vilken text han betraktade som sin "huvudpsalm". Han tyckte uppenbarligen inte om frågan men svarade motvilligt att det möjligen kunde vara "Herre, när din time kommer", i Olle Nivenius översättning "Herre, när din dag är inne" (*Den svenska psalmboken* 1986: 174). Det är en av hans tidigaste texter, de första raderna skrevs på Sigtunastiftelsen 1956 men psalmen blev färdig först tjugo år senare. Psalmen, säger han, sammanfattar det han alltid försökt förmedla genom det han skrivit: att levandegöra "hoppets dimension i vår kristna tro". Detta hopp tecknar psalmen som en Guds timme då det doldas förlåt rämnar och lämnar synfältet fritt till mötet ansikte mot ansikte med Gud, emfatiskt upprepat i psalmen, vers efter vers: "Vi skall se dig som du är."

Det var nog detta som bar honom över alla gåtors avgrund livet ut. Sitt sista jordiska vilorum fick han vid sidan av sin dotter Margrethe.

